

Transparentnost Srbija

pregled aktivnosti

april 2022. godine

Bilten broj 4/2022

Sadržaj:

Aktivnosti	2
Pod lupom.....	4
Hapšenje nelegalnog direktora	4
Saopštenja.....	5
Poverenik naložio tužilaštvu da odgovori Transparentnosti na pitanja o Prokopu	5
Šest godina kašnjenja sa ispunjavanjem GRECO preporuka	6
Konferencije	7
Monitoring finansiranja kampanje – drugi preliminarni nalazi	7
Ozbiljna kršenja osnovnih prava i demokratskih procesa u Srbiji.....	11
Inicijative i analize.....	13
Objavljivanje podataka o kriterijumima i broju prijavljenih birača u inostranstvu	13
Preliminarni izveštaji o finansiranju kampanje	14
Mediji	18
Izveštaj FH: Visoki državni funkcioneri u Srbiji povezani s organizovanim kriminalom.....	18

Aktivnosti

U aprilu smo predstavili drugi preliminarni nalaz iz našeg monitoringa finansiranja izborne kampanje – detaljnije u poglavlju “Konferencije”.

Evropska komisija je 26. aprila održala konsultacije sa predstavnicima međunarodnih organizacija koje deluju na zapadnom Balkanu u sklopu pripreme novog izveštaja EK. Na delu sastanka koji se odnosio na Srbiju, ispred Transparency International je govorio Nemanja Nenadić, programski direktor TS. Nenadić je predstavio ključne nalaze o stanju borbe protiv korupcije u proteklih godinu dana. Posebno je naglasio da nema nikakvog vidljivog unapređenja usled promena u vođenju pregovora i praćenju napretka (koordinacija za Klaster 1, praćenje sprovođenja AP za poglavlje 23 od strane dva državna organa, operativni planovi). On je takođe ukazao na to da je još jednom propuštena prilika da se propisi u vezi sa izborima suštinski unaprede, što je u vezi i sa nedovoljno snažnim merama koje su bile predviđene u međustranačkom dijalogu. Takođe je govorio i o pojedinim lošim rešenjima u novom Ustavu Srbije (imunitet članova VSS i VST). Kad je reč o represiji korupcije, ne samo da nema vidljivog napretka, već po prvi put, čak ni statistički podaci nisu dostupni.

Na internoj radionici Transparency International za ogranke iz regiona Evrope i Srednje Azije 29. aprila su predstavljena iskustva sa izbora u Mađarskoj i Srbiji. Cilj radionice je bio da se sagleda na koji način autokratski režimi manipulišu zakonodavnim i izbornim procesom, na koji način to utiče na rad TI u borbi protiv korupcije i na koji način Transparency International može da odgovori ovim izazovima kroz svoje regionalne inicijative.

Nemanja Nenadić, programski direktor TS, učestvovao je 19. aprila u panel diskusiji Nove ekonomije na temu Zašto država gubi sporove pred međunarodnim arbitražama

Pored ove osnovne teme, bilo je reči o širokom nizu pitanja – isplate koje država ima za kazne i penale, njihova vidljivost u budžetu i da li su ovi troškovi mogli da se spreče. Nenadić je, između ostalog, govorio o tome da se nije poznato koji sve troškovi koji bi mogli da nastanu za budžet se uzimaju u obzir kada se budžet planira i da li su, na primer, uračunati maksimalni troškovi koji se mogu platiti u nekim procesima koji su otvoreni pred arbitražama i sudovima. On je dalje objasnio na koji način nedavne izmene Zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja utiču na pristup podacima koji se odnose na arbitraže, a podsetio je i na slučaj ugovora o upravljanju smederevskom železarnom koji je ostao nedostupan javnosti ni nakon što je ugovor raskinut a poslovni partneri države označeni kao prevaranti. Kad je reč o gubicima u sporovima, važnije pitanje od odabira mesta gde će biti vršena arbitraža je odabir prava koje će biti primenjeno. U tom smislu, veliki rizik za državu nastaje u situacijama kada se umesto primene domaćeg prava i procedura ugovara primena nekog drugog (što je ponekad slučaj sa nabavkama). Najzad, čini se da u mnogim slučajevima predstavnici države Srbije ne štite javni interes na najbolji način, već vode dugotrajne sprove i plaćaju troškove, iako su svesni da će ih izgubiti. Na okruglom stolu su govorili i Marko Milanović, specijalni savetnik Fiskalnog saveta, Miroslav Milićević,

potpredsednik Saveta za borbu protiv korupcije, Božo Drašković, saradnik IEN, profesor na Fakultetu Futura i Tijana Kojović, BDK Advokatska kancelarija.

Na zajedničkom sastanku nevladinih organizacija koje posmatraju proces izbora sa predstavnicima Misije OEBS i 120 predstavnika Parlamentarne skupštine OEBS-a, Evropskog parlamenta i Parlamentarne skupštine Saveta Evrope, programski direktor Transparentnosti, Nemanja Nenadić govorio je 1. aprila o nalazima monitoringa u oblasti finansiranja kampanje, njenog medijskog predstavljanja i korišćenja javnih funkcija za predizbornu promociju. Parlamentarci su naročito pokazali interesovanje za način distribucije sredstava iz budžeta učesnicima izbora, kao i u vezi sa ispunjavanjem obaveze da izveste o prihodima i rashodima kampanje.

Nemanja Nenadić, programski direktor Transparentnosti, održao je 13. aprila predavanje o ulozi civilnog društva u borbi protiv korupcije na regionalnoj antikorupcijskoj konferenciji održanoj u Mlinima kod Dubrovnika. Na konferenciji, koju je organizovalo Ministarstvo pravde SAD, učestvovali su predstavnici sudova, policije i tužilaštava iz Hrvatske, BiH, Srbije, Albanije, S. Makedonije, Crne Gore i sa Kosova.

Antikorupcijsko savetovalište TS (ALAC) radilo je i tokom aprila. Sve informacije o mogućim slučajevima korupcije građani mogu prijaviti, odnosno dobiti potrebna obaveštenja, na broj 069 1978 158 ili putem mejla ts@transparentnost.org.rs.

U aprilu smo imali 182 objavljene vesti o našim aktivnostima ili izjave predstavnika TS.

Na sajt TS postavili smo nekoliko [inicijativa i analiza](#), kao i zahteva državnim organima i njihovih odgovora. Među njima je i zahtev i dopis Ministarstvu spoljnih poslova u vezi sa organizovanjem izbora na biračkim mestima u inostranstvu. Detaljnije u poglavlju "Inicijative i analize".

Prenosimo izbor tekstova koje smo objavili u prethodnom mesecu

Pod lupom

Hapšenje nelegalnog direktora

19. aprila 2022.

U vestima o hapšenju Lazara Mitrovića iz NP Đerdap, “zbog postojanja osnovane sumnje da je izvršio više krivičnih dela zloupotrebljavajući službeni položaj u vezi sa prodajom drvnih sortimenata mimo zakonskih regulativa i zbog nelegalne izgradnje vikend kuće za sebe, u zoni nacionalnog parka u kojoj je zabranjena izgradnja vikendica, kao i da je nedozvoljeno uticao na ozakonjenje ovog objekta”, on se naziva direktorom ili vršiocem dužnosti direktora tog javnog preduzeća.

Istina je, međutim, da Lazar Mitrović nije vršilac dužnosti direktora u NP Đerdap još od 11. marta 2016, kada mu je istekao jednogodišnji mandat. Konkurs za direktora, koji je raspisan 10. februara 2017, do danas nije okončan.

Ukoliko se Mitrović sumnjiči da je navedene zloupotrebe počinio u prethodnih 2230 dana, optužnica bi trebalo da obuhvati i članove Vlade, a u najmanju ruku ministre privrede iz tog perioda, koji su, “propuštanjem dužnosti nadzora ili na drugi način očigledno nesavesno postupali u vršenju služba, iako su bili svesni ili su bili dužni i mogli biti svesni da usled toga može nastupiti ... imovinska šteta” (opis krivičnog dela nesavestan rad u služba iz člana 361. Krivičnog zakonika).

Transparentnost Srbija se mnogo puta već obraćala Vladi Srbije, Ministarstvu privrede i javnosti u vezi sa ovim pitanjem, ali do danas nisu preduzete mere da se poslovanje javnih preduzeća u Srbiji učini zakonitim. Slično kao i u slučaju Milorada Grčića, sada se pokazuju štetni efekti takvog grubog kršenja zakonskih obaveza.

Saopštenja

Poverenik naložio tužilaštvu da odgovori Transparentnosti na pitanja o Prokopu

28. april 2022.

Više javno tužilaštvo dužno je da odgovori organizaciji Transparentnost Srbija (TS) zbog čega nije podnelo tužbu za utvrđivanje ništavosti ugovora o izgradnji zgrade železničke stanice Prokop, naložio je Poverenik za informacije od javnog značaja. Inicijativu su u februaru 2021. godine podneli TS i Koalicija za nadzor javnih finansija, pošto su ukazali na nezakonitosti u postupku zaključenja tog ugovora. Tužilaštvo je zaključilo da "nema osnova za postupanje javnog tužilaštva po podnetoj inicijativi i osnova za podnošenje tužbe u parničnom postupku" bez obrazloženja na osnovu kojih dokumenata i činjenica je donelo takvu odluku. Potom je odbilo i da obrazloženje dostavi, tvrdeći da nije reč o informaciji o kojoj javnost ima opravdani interes da zna.

Poverenik za informacije od javnog značaja doneo je, međutim, rešenje po kome su "sve informacije kojima raspolaže Tužilaštvo, koje su nastale u radu ili u vezi sa radom Tužilaštva jesu informacije od javnog značaja za koje javnost ima pravo da zna". Značaj Rešenja Poverenika za informacije od javnog značaja ogleda se u njegovom izričitom i nedvosmislenom shvatanju da "podnošenjem zahteva za pristup informacijama od javnog značaja tražilac informacije nastupa kao reprezent javnosti generalno..." zbog čega je Više javno tužilaštvo "... pogrešilo kada je navelo da je u predmetu, u vezi sa kojim su tražene informacije, tražilac informacije i podnosilac krivične prijave" te da tražene informacije "nisu predmet interesovanja javnosti već predmet njegovog ličnog interesovanja...".

U postupanju beogradskog VJT posebno brine to što su se i u rešenju o odbijanju zahteva za pristup informacija i u izjašnjenju na žalbu pozivali na odredbe o postupanju sa krivičnim prijavama, iako je očigledno da se zahtev odnosi na potpuno različitu nadležnost tužilaštva – pokretanje postupka za utvrđivanje ništavosti ugovora.

Transparentnost Srbija je do sada u više navrata, nažalost bezuspešno, ukazivala da je pretpostavka efikasne borbe protiv korupcije veća javnost rada javnog tužilaštva. Jedan od mogućih načina njenog postizanja jesu periodične konferencije za javnost na kojima bi nadležni javni tužioci obavestavali javnost o informacijama koje se tiču krivičnih postupaka i drugih aktivnosti tužilaštva za koje postoji interes.

Pored toga, javnost njihovog rada može se postići i objavljivanjem odgovorajućih informacija o konkretnim predmetima na zvaničnim veb prezentacijama javnog tužilaštva. Sada na sajtovima tužilaštava nisu dostupni ni statistički podaci o rezultatima rada, a RJT još nije objavilo godišnji izveštaj za 2021. godinu

Inicijativa, odgovor tužilaštva i svi ostali dokumenti – zahtev, žalba i rešenje Poverenika dostupni su na sajtu TS, na stranici "Inicijative i analize": <https://transparentnost.org.rs/index.php/sr/inicijative-i-analize>

Šest godina kašnjenja sa ispunjavanjem GRECO preporuka

1. april 2022.

Transparentnost Srbija ukazuje da su zvanične reakcije iz Srbije i na novi izveštaj GRECO neodgovarajuće u odnosu na njegov sadržaj. Iako stoji činjenica da je u izveštaju koji je GRECO objavio 30. marta 2022. konstatovano da je ispunjen veći broj preporuka nego u prethodnom, nije primereno da se ovo tretira kao „značajan uspeh“ ili kao pokazatelj „ozbiljnosti u sprovođenju reformi u oblasti borbe protiv korupcije“. Da je posvećenost ovim reformama bila adekvatna, svih 13 preporuka GRECO iz 2015. bi bile u celosti ispunjene u zadatom roku, do kraja 2016. Umesto toga, više od šest godina kasnije, iz ocene GRECO se vidi da pet preporuka još nije ispunjeno u celosti.

To je najvidljivije u vezi sa ustavnim promenama, gde je trajno ili makar na duži rok propuštena prilika da se kroz ustavne promene isključi učešće ministra pravde iz procesa izbora i razrešenja javnih tužilaca, i učešće Narodne skupštine u izboru dela članova pravosudnih saveta, kao što je GRECO preporučio pre sedam godina. S druge strane, neki od neostvarenih zadataka odnose se na pitanja koja bi tek trebalo urediti pravosudnim zakonima (finansiranje pravosuđa, kriterijumi za ocenu rada tužilaca).

U vezi sa pojedinim pitanjima, gde je Srbija dobila prelaznu ocenu od GRECO, ne može se reći da je ona u potpunosti zaslužena. To se, između ostalog, odnosi na pohvalne ocene u vezi sa transparentnošću zakonodavnog postupka, javnih rasprava o zakonima i skupštinskim javnim slušanjima. Iako je zaista tačno da je ukupan broj zakona o kojima je raspravljano po hitnom postupku u Skupštini smanjen i da su pre donošenja nekih zakona bila organizovana javna slušanja, ostaje činjenica da je hitan postupak primenjivan i u slučajevima kada stvarni razlozi nisu postojali, a da javna slušanja nisu organizovana povodom donošenja brojnih važnih zakona. Na primer, po hitnom postupku su pre manje od dva meseca usvajane dopune Zakona na osnovu kojeg je dodeljena pomoć od 100 evra mladima (navodno, radi smanjenja štetnih efekata pandemije COVID-19). Kada je reč o javnim slušanjima, ona nisu organizovana ni u procesu donošenja onih zakona koji su menjani ili donošeni upravo zbog preporuka GRECO (Zakon o lobiranju, Zakon o sprečavanju korupcije).

GRECO je očigledno „progledao kroz prste“ Narodnoj skupštini kada je ocenio da je primenjena preporuka o Etičkom kodeksu, gde je, između ostalog, bilo traženo da se on „efikasno primenjuje u praksi“. U stvarnosti, Administrativni odbor nije raspravljao o povredama Kodeksa već šest meseci, a kada je to činio nije pravilno ispitao pritužbe.

Novi Zakon o lobiranju i izmenjeni Zakon o sprečavanju korupcije u praksi nisu doveli do željenih promena koje su bile svrha GRECO preporuka, bez obzira na to što su one formalno ispunjene. Zbog toga, ovaj izveštaj treba razumeti kao još jednu lekciju da je potrebna ne samo puna posvećenost ispunjavanju međunarodnih standarda, već i njihovom korišćenju radi otklanjanja problema u borbi protiv korupcije koji su nam i inače bili poznati.

Konferencije

Monitoring finansiranja kampanje – drugi preliminarni nalazi

6. april 2022.

Transparentnost Srbija predstavila je nalaze o finansiranju izborne kampanje, troškovima za oglašavanje na TV stanicama i na Fejsbuku, o tome šta (ni)su doneli preliminarni izveštaji, kao i o uočenim kršenjima propisa i ishodu prijava koje je podnosila.

Programski direktor TS Nemanja Nenadić rekao je da preliminarni izveštaji o finansiranju kampanje nisu doprineli povećanju transparentnosti finansiranja kampanje - oni ne pokazuju realno stanje i mogu da navedu na pogrešan trag. S obzirom na to da se odnose na presek od 19. marta, oni prikazuju samo 15-20% troškova kampanje, ukazala je Aleksandra Ajdanić.

Ova kampanja najskuplja je do sada - iz budžeta je izdvojeno 15,7 miliona evra, a SNS će dobiti više od 8 miliona evra. Za TV oglašavanje (ne računajući lokalne TV stanice), prema proceni TS, potrošeno je 6,9 miliona evra. Od toga SNS oko 4,1 milion evra. Najviše novca inkasirao je TV Pink (oko 2,7 miliona evra), na drugom mestu je RTS (oko 1,8). Za oglašavanje na FB potrošeno 381.000 evra. SNS "bustovala" oglase sa 263 evra u proseku. Ukupno gotovo 200.000 evra. Na drugom mestu je SVM sa 31.700 evra. Sa 35.000 evra promovisani oglasi bez oznake političkog subjekta koji veličaju gradsku vlast ili su protiv opozicije.

Robert Sepi rekao je da je TS Robert Sepi podnela četiri prijave Agenciji za sprečavanje korupcije zbog kršenja zakona. Agencija je uložila dosta inventivnosti da ne pruži odgovore ili da odgovori na ono što nije bilo predmet prijave. U nekoliko slučajeva nije dostavila rešenje već samo "obaveštenje".

Novac građana za izbore

Kampanja za objedinjene predsedničke i parlamentarne izbore 2022, rekordna je prema sumi novca koji su građani Srbije platili da bi ih partije ubedile da glasaju upravo za njihove liste i kandidate. Ukupni nivo budžetskih izdvajanja, koju je većina stranaka vodila objedinjeno za obe vrste izbora tokom 6 i po nedelja, ove godine je 15,7 miliona evra. Više nego izdašno budžetsko finansiranje će imati dve posledice – kampanja će u zbiru biti skuplja i učesnici će za nju u manjoj meri koristiti druge izvore prihoda, kao što su prenošenje novca dobijenog za finansiranje redovnog rada sa stalnog stranačkog računa, prave ili fingirane donacije građana i bankarski krediti.

Koliko ko dobija iz budžeta?

Prema do sada objavljenim rezultatima, SNS će iz budžeta, za pokrivanje troškova, dobiti više od osam miliona evra, Ujedinjeni za pobjedu Srbije oko 1,3, SPS oko 820.000 evra, a preostale opozicione stranke koje su prešle cenzus između 768.000 i 869.000.

Lista	mandati	prvi deo budžet	uspeh budžet	ukupno budžet RSD	ukupno budžet EUR
SNS	120	66,627,167	885,013,777	951,640,944	8,088,100
UPS	38	66,627,167	90,366,938	156,994,105	1,334,310
NADA	15	66,627,167	35,671,160	102,298,327	869,445
Dveri	10	66,627,167	23,780,773	90,407,940	768,387
Zavetnici	10	66,627,167	23,780,773	90,407,940	768,387
Moramo	13	66,627,167	30,915,005	97,542,172	829,021
Suverenisti	0	66,627,167	0	66,627,167	566,272
Vacić	0	0	0	0	0
SPS	32	20,500,667	76,098,474	96,599,141	821,007
SVM	5	20,500,667	11,890,387	32,391,054	275,295
SPP	3	20,500,667	7,134,232	27,634,899	234,872
ZZV	2	20,500,667	4,756,155	25,256,822	214,660
SDA	2	20,500,667	4,756,155	25,256,822	214,660
KAD	0	20,500,667	0	20,500,667	174,237
SRS	0	20,500,667	0	20,500,667	174,237
Ajmo ljudi	0	20,500,667	0	20,500,667	174,237
Otete bebe	0	0	0	0	0
AZP	0	0	0	0	0
Romska	0	0	0	0	0
Ruski savez	0	20,500,667	0	20,500,667	174,237
Zbir	250	650,896,172	1,194,163,828	1,845,060,000	15,681,365

S obzirom na do sada dostupne podatke i procene u vezi sa izbornim troškovima, utisak je da će nakon ovih izbora, a pre isteka roka od 30 dana za podnošenje konačnog finansijskog izveštaja, veći broj učesnika pokušavati da utroši sav novac na koji su stekli pravo iz budžeta (ukoliko ne žele da deo tih sredstava vrate), nego što će biti onih koji će brinuti kako pronađu legalne izvore finansiranja za sve nastale troškove.

Troškovi kampanje – TV, društvene mreže, bilbordi

Na ovim izborima je nastavljen trend pojačanog prisustva kampanje putem društvenih mreža i na internetu. Drugi vidovi oglašavanja se i dalje koriste u značajnom obimu, naročito bilbordi. S druge strane, smanjen je broj masovnih okupljanja (u odnosu na izbore pre pandemije), kao i dostavljanje i postavljanje klasičnog promotivnog materijala (plakati, leci).

TV oglašavanje je tradicionalno ubedljivo najveći generator troškova kampanje, u kojima učestvuju sa približno polovinom prijavljenih rashoda. Čini se da ni ovi izbori nisu u tom pogledu bili značajno drugačiji.

Lista	Procena RSD	Procena EUR
SNS	494,482,186	4,190,527
SPS	126,955,908	1,075,898
UPS	45,255,154	383,518
DSS	32,629,093	276,518
SRS	79,303,666	672,065
ZZV	4,156,846	35,228
Zavetnici	10,603,664	89,862
Ajmo, ljudi	19,813,536	167,911
DVERI	8,334,397	70,630
Moramo	1,085,782	9,202
Ukupno	822,620,230	6,971,358

Prema proceni TS, koja je zasnovana na objavljenim cenovnicima i popustima nacionalnih TV stanica i glavnih kablovskih emitera, ukupna vrednost nedavno završene kampanje na televizijama, za republičke i beogradske izbore, dosegla je blizu 7 miliona evra. SNS je ostvarila izrazitu dominaciju kod ovog vida oglašavanja, sa oko 60% ukupnih troškova. Vrednost predsedničke i parlamentarne izborne kampanje (koja je počela dve nedelje ranije) bila je približno jednaka – oko 3,2 miliona evra.

U prva tri meseca ove godine, što obuhvata i „kampanju pre kampanje“ koju su mnogi učesnici vodili, ali ne

obuhvata prva tri aprilska dana, registrovano je oko 400 hiljada evra troška političkog oglašavanja u Srbiji na Fejsbuku. Polovina te sume se odnosi na razne naloge iza kojih otvoreno stoji Srpska napredna stranka. Zanimljivo je da je sledeća po redu SVM sa oko 32 hiljade evra plaćenih oglasa. Takođe, na ovoj društvenoj mreži su veoma aktivne bile Dveri, koalicija Moramo, a nešto manje UPS, NADA i Suverenisti. Političku kampanju su vodili i subjekti čiji stranački profil nije bio jasno označen, u vrednosti od preko 35 hiljada evra. Ovi oglasi su uglavnom bili usmereni na promociju rezultata gradskih vlasti u Beogradu ili su predstavljali kampanju protiv opozicionih stranaka. Kontrola ovih neregistrovanih učesnika kampanje nije adekvatno obezbeđena niti zakonski uređena.

Dosadašnja analiza podataka koje smo prikupili u okviru monitoringa ukazuje na značajan porast troškova bilborda. Naime, u posmatranom uzorku za Beograd, ukupan broj bilborda je povećan za 90% u odnosu na kampanju od pre dve godine. Kada je reč o broju oglasa političke prirode, oni su na posmatranom uzorku povećani za čak 170% u odnosu na 2020.

Na to je očigledno veoma uticala činjenica da su uporedo sa republičkim održani i izbori u prestonici, jer u drugim gradovima gde smo radili monitoring (Niš, Novi Sad, Novi Pazar), nije došlo do povećanja u tom obimu.

Prijave nepravilnosti

Transparentnost je Agenciji za borbu protiv korupcije podnela četiri prijave zbog kršenja Zakona o finansiranju političkih aktivnosti. Agencija je uložila dosta inventivnosti da ne pruži odgovore ili da odgovori na ono što nije bio predmet prijave. U nekoliko slučajeva, Agencija nije dostavila rešenje, već samo obaveštenje, zbog čega smo podneli tužbu Upravnom sudu i pritužbu Zaštitniku građana. Prijave su se odnosile na korišćenje jednog od zvaničnih tviter naloga predsednika Republike za promociju političke stranke, promociju predizborne brošure SNS uz zvanične oznake predsednika Republike, korišćenje veb-stranica ministarstava za izjave koje idu u prilog ili na štetu kandidata na predsedničkim izborima.

Preliminarni finansijski izveštaji stranaka

Uvođenje obaveze podnošenja preliminarnih izveštaja o finansiranju kampanje unekoliko je povećalo transparentnost, ali na način koji ne ostvaruje željeni cilj i koji može voditi pogrešnim zaključcima. Umesto da građani dobiju uvid u cenu kampanje pre odlučivanja na izborima, većina izveštaja je postala javno dostupna tek popodne poslednjeg dana pred nastupanje izborne tišine, tako da je svaka ozbiljna analiza ili diskusija o njima bila nemoguća. Izveštaji prikazuju stanje finansija sa presekom na 15 dana pred izbore, do kada je plaćen relativno mali deo troškova – prema procenama TS u ovim izveštajima se mogu naći podaci tek za oko 15% troškova kampanje koji će na kraju biti prijavljeni.

Očigledno je da su stranke koristile različitu metodologiju prilikom prikazivanja podataka u preliminarnim izveštajima, prilikom prijavljivanja obaveza koje se plaćaju odloženo, tako da ovi izveštaji mogu dovesti do pogrešnih zaključaka o ceni kampanje (npr. da je kampanja SNS i SPS bila gotovo jednake vrednosti ili da je na TV oglase potrošeno samo 16% novca, iako je stvarni iznos oko 50%). Pet učesnika republičkih izbora izveštaje uopšte nije podnelo (kandidat Miša Vacić i četiri manjinske izborne liste), za šta su propisane novčane kazne.

Ozbiljna kršenja osnovnih prava i demokratskih procesa u Srbiji

18. aprila 2022.

Ljudska prava kršena su u velikoj meri tokom izborne kampanje i na dan izbora, ali i u drugim prilikama u kojima su građani u prethodnih šest meseci izražavali svoju volju, kao što su ekološki protesti i ustavni referendum, a niz problema pratio je i pokretanje narodne inicijative, ocenjeno je na radionici koalicije PrEUgovor koja je održana 18. aprila u Medija centru u Beogradu.

Predrag Voštinić iz asocijacije Lokalni front iz Kraljeva govorio je o izbornom procesu koji je posmatralo nešto preko 200 mobilnih timova Lokalnog fronta i istakao da su nalazi, u najmanju ruku, strašni. “Namera je bila građanska kontrola i pravno procesuiranje svih prekršaja u doba predizborne kampanje, kao i nepravilnosti u toku izbornog procesa”, rekao je Voštinić i podvukao da je nedavnim zakonskim izmenama “ukinuta aktivna legitimacija svakog građanina da prijavi ili ospori regularnost izbornog procesa, već to mogu da učine samo građani čije je biračko pravo direktno osporeno ili ugroženo”.

Kako je istakao, time je ugrožen suverenitet građana koji propisuje Ustav. **“Tajnost glasanja narušavana je u velikoj meri u seoskim sredinama, gde se neretko dešavalo da jedan član porodice prisustvuje iza paravana ili sugeriše drugom kako da glasa, a bilo je i flagrantnih primera, gde se glasalo umesto članova porodice koji nisu uopšte bili prisutni”,** rekao je Voštinić.

Milan Filipović iz Komiteta pravnika za ljudska prava YUCOM kazao je da je tretman vlasti prema mirnim okupljanjima proteklih meseci pokazao da su brojni slučajevi prekomerne upotrebe sile od strane policije tokom julskih protesta 2020. bili samo uvod u ozbiljnije i štetnije zadiranje u ovo ljudsko pravo.

Prethodnih šest meseci obeležio je niz događaja i kampanja vlasti da uguši slobodu okupljanja. Broj prekršajnih prijava zbog učešća na protestima je bez presedana, građani su i na drugi način zastrašivani, a policija nije adekvatno postupala, istakao je Filipović.

“Uprkos preporukama, Vlada Srbije redovno ne istražuje detaljno napade na branitelje i ljudska prava i koristeći govor mržnje direktno ili preko tabloida nastavlja da neguje okruženje netolerancije tamo gde su takvi napadi mogući”, ukazao je on i dodao da se tužbe za klevetu često koriste protiv branitelja ljudskih prava kao SLAPP, dok ne štite branitelje ljudskih prava od tabloidnih kampanja klevetanja.

Filipović je naveo da kampanje klevetanja često pokreću poslanici ili članovi vlade, a zatim ih podignu tabloidi. “Kodeks ponašanja poslanika nije doveo do smanjenja govora mržnje prema braniteljima i braniteljima koji redovno dolaze iz poslaničkih klupa. Slično tome, Kodeks ponašanja za članove vlade nije imao primetan efekat”, kazao je on.

Bojana Selaković iz Građanskih inicijativa rekla je da je Sud u Prokuplju stavio van snage prekršajni nalog za učešće u blokadi jer je identifikacija vršena nezakonitim snimanjem. Međutim, u Beogradu i dalje stižu prijave licima koja policija jeste propisno legitimisala na dan blokade, ali ne na lokaciji protesta, navela je.

Kako je istakla, dugo očekivani Zakon o referendumu i narodnoj inicijativi usvojen je u jednom od najkontroverznijih zakonodavnih procesa u poslednje vreme, i brzo menjan nakon masovnih protesta, zato što se prethodno primedbe civilnog društva nisu dovoljno uvažile.

Brzi zakonodavni proces doveo je do niza problema i u pokretanju narodne inicijative. Jedinice lokalne samouprave, kao nadležni organi vlasti za overu potpisa, nemaju adekvatne kapacitete da realizuju overu potpisa mimo svojih sedišta, niti su dovoljno informisani o novom zakonu, kazala je ona.

“Zbog toga je potrebno da MDULS kao nadležni organ sagleda mogućnosti eventualnog unapređenja pojedinih odredbi i svakako otpočne aktivnosti edukacije svih relevantnih organa javne i lokalne vlasti koje će imati odgovornost u primeni ovog zakona”, zaključila je Bojana Selaković.

Cilj radionice je bio da se sagleda u kojoj meri je došlo do povrede osnovnih prava u proteklih šest meseci i kako se to odražava na kvalitet demokratskih procesa u Srbiji.

Radionicu u celosti možete pogledati [OVDE](#).

Radionica je deo projekta „PrEUgovor za vladavinu prava i EU integracije” čije sprovođenje je omogućio Balkanski fond za demokratiju, projekat Nemačkog Maršalovog fonda SAD, i Ambasada Kraljevine Norveške u Beogradu.

Inicijative i analize

Objavljivanje podataka o kriterijumima i broju prijavljenih birača u inostranstvu

12. april 2022.

Transparentnost Srbija podnela je zahtev i inicijativu Ministarstvu spoljnih poslova u vezi sa glasanjem na biračkim mestima u inostranstvu.

TS je pozvala MSP da objavi kriterijume na osnovu kojih procenjuje u kojim mestima će predložiti otvaranje biračkih mesta u inostranstvu, odnosno da li je jedini kriterijum 100 prijavljenih birača i da li su otvorena biračka mesta u svim mestima gde se prijavilo 100 birača.

Zakon naime propisuje da se biračko mesto određuje za glasanje najviše 2500, a najmanje 100 birača, ali se "u izuzetnim slučajevima, biračko mesto, uz saglasnost Republičke izborne komisije, može odrediti i za manje od 100 birača ako bi zbog prostorne udaljenosti ili nepovoljnog geografskog položaja stanovnicima određenog mesta bilo znatno otežano glasanje na drugom biračkom mestu". Za glasanje u inostranstvu predlog o otvaranju biračkih mesta RIK-u dostavlja MSP.

TS je takođe pozvala MSP da objavljuje podatke o broju prijavljenih birača za glasanje u pojedinim gradovima i državama u inostranstvu. Na ovaj način će se obezbediti ravnopravnost svih zainteresovanih birača koji žele da glasaju u inostranstvu.

Na ovogodišnjim izborima glasanje nije organizovano u Australiji, Kini i Južnoafričkoj republici iako tamo živi veliki broj srpskih državljana. Da li biračka mesta nisu organizovana zbog nedovoljne zainteresovanosti ili iz nekih drugih razloga, nije poznato i upravo iz tih razloga bi Ministarstvo trebalo ove podatke ubuduće da objavljuje kako bi zainteresovani birači u državama u inostranstvu znali razloge zbog kojih možda neće biti u mogućnosti da glasaju.

Organizacija TS je istovremeno zatražila od MSP da joj, u skladu sa Zakonom o slobodnom pristupu informacijama, dostavi pomenute podatke o kriterijumima za otvaranje biračkih mesta i broju prijavljenih za glasanje po državama, za izbore održane 3. aprila.

Preliminarni izveštaji o finansiranju kampanje

3. april 2022.

Preliminarni izveštaji kao preporuka ODIHR: Jedna od izmena Zakona o finansiranju političkih aktivnosti jeste uvođenje obaveze podnošenja preliminarnih izveštaja o finansiranju kampanje. Iako je na taj način formalno ispunjena jedna od preporuka ODIHR, to je učinjeno na način koji ne omogućava značajno veću transparentnost ovih podataka dok izborna kampanja traje.

Mala korist: Kao što je TS upozoravala, pravljenje preseka finansija sa stanjem 15 dana pred izbore ne donosi mnogo, zato što partije veći deo troškova plaćaju kasnije, a uglavnom tek posle izbora, kada dobiju pretežni deo budžetskih dotacija.

Budžetski avans koji kasno stiže: Rok za uplatu dela budžetskih dotacija koji se uplaćuje pre izbora, onima koji su položili izbornu jemstvo, bio je 24.3.2022. za predsedničke (po 46.126.500 dinara) i 27. mart za parlamentarne izbore (po 20.500.667 dinara), to jest, 9, odnosno 6 dana pre dana glasanja, tako da preliminarni izveštaji ne obuhvataju čak ni ove prihode stranaka.

Bolje rešenje za transparentnost: Zbog toga smo predlagali da se, po uzoru na Češku, i u Srbiji uvede sistem transparentnih računa, koji bi omogućio uvid u prihode i rashode u realnom vremenu, uz zaštitu pojedinih ličnih podataka (npr. broj računa i adresa davalaca priloga). Svi drugi podaci su i inače javnog karaktera i bili bi objavljeni u finansijskim izveštajima ili bi bili dostupni na osnovu zahteva za pristup informacijama.

Nedoumica – troškovi koji nisu plaćeni: Ništa manje važno, imajući u vidu da se troškovi kampanje plaćaju odloženo, predložili smo da se na nesumnjiv način propiše obaveza izveštavanja, ne samo o izvršenim rashodima, već i o ugovorenim obavezama (npr. vrednost bilborda ili reklama koje su ugovorene). Ni Zakon, ni Pravilnik koji je doneo direktor Agencije za sprečavanje korupcije nisu dovoljno jasni oko toga da li se prijavljuju jedino troškovi koji su plaćeni ili i oni koji su još „na čekanju“. Usled toga, u praksi su moguća različita tumačenja i situacija u kojoj bi jedna partija prikazala trošak, a druga ne, iako su u istoj situaciji. To se, verovatno i dogodilo, sudeći po objavljenim podacima.

Koji je bio rok za izveštaje: Iako je po Zakonu rok za podnošenje izveštaja „sedam dana pre dana izbora“, to jest, subota, 26.3.2022, Agencija za sprečavanje korupcije je protumačila da se ovde takođe primenjuju pravila za računanje rokova iz Zakona o opštem upravnom postupku, pa je kao rok određen prvi naredni radni dan, ponedeljak, 28.3.2022.

Izveštaji nedostupni skoro do izborne ćutnje: Zakon nije uveo obavezu da sami učesnici u kampanji objave dostavljene izveštaje na svom sajtu, već samo obavezu Agencije da ih objavi i to u roku od tri dana. Usled tako manjkave odredbe i tumačenja rokova koje očigledno ometa ostvarivanje svrhe ovih izveštaja, krajnji rok za njihovo objavljivanje je bio poslednji dan pred nastupanje izborne tišine.

Time je praktično onemogućeno bilo kakvo analitičko izveštavanje medija o tome na koji način su podnosioci izbornih lista i predlagači kandidata ispunili svoju zakonsku obavezu, kao i mogućnost da veliki broj građana koje bi to zanimalo sazna nešto o troškovima i izvorima finansiranja kampanje kojoj su bili izloženi prethodnih mesec i po dana.

Taj nedostatak je utoliko veći kada se zna da će daleko najveći deo te kampanje platiti sami ti građani, jer se iz budžeta ove godine za predsedničke i parlamentarne izbore distribuira rekordnih 15,7 miliona evra.

Ko je prekršio zakonsku obavezu: Trenutno (2.4.2022) na sajtu Agencije je objavljeno ukupno 93 preliminarne izveštaja. Sedam se odnosi na predsedničke izbore, pa se može zaključiti da su obavezu ispunili svi osim predlagača kandidata Miše Vacića.

Za parlamentarne izbore je objavljeno 15 izveštaja, a obavezu nisu ispunile liste „Muftijin amanet“ (SPP), Alternativa za promene – Albanska demokratska alternativa“, „Romska partija“ i „Ruski manjinski savez“. Za beogradske izbore nedostaje jedino lista „Ruskog manjinskog saveza“.

Koliko je prijavljeno troškova do sada: Zbirno posmatrano, za predsedničke izbore su zaključno sa 18. (ili 19, u zavisnosti od tumačenja) martom 2022, prijavljeni troškovi u visini 104.710.992 dinara, to jest manje od milion evra, kao i prihodi od 53.786.100 dinara. Za skupštinske izbore prijavljeno je 225.776.210 dinara (oko 1,9 miliona evra) troškova i za nijansu manje prihoda (214.350.585 dinara).

Koji je udeo troškova kampanje poznat javnosti: Imajući u vidu da je prijavljeno korišćenje preko 2 miliona evra koji potiču sa stranačkih računa za redovno finansiranje i od donacija, i da stranke i grupe građana tradicionalno teže da pokriju računima svaki dinar dobijenog budžetskog novca, može se pretpostaviti da će ukupni prijavljeni troškovi kampanje za republičke izbore dostići 18 miliona evra.

To dalje znači, da je iz objavljenih preliminarne izveštaja postalo poznato tek oko 15% ukupnih očekivanih troškova izborne kampanje i da građani kojima su informacije o troškovima bitne za opredeljivanje na izborima nemaju ni približno tačne informacije.

Verodostojnost izveštaja – ukupni iznosi: Tako bi, na primer, građani mogli da zaključe da je kampanja SNS na obe vrste izbora bila tek za nijansu skuplja od kampanje koju vodi SPS za parlamentarne izbore (104 naspram 93 miliona dinara), što je veoma daleko od stvarnog stanja kada se uzmu u obzir opažene promotivne aktivnosti u kampanji.

Reagovanje SNS: 1. aprila 2022. informativna služba SNS, verovatno reagujući na neke procene troškova koje je istog dana iznela TS, saopštila je da su ukupni izdaci političke kampanje „zaključno sa 31.3.2022.“ bili 339.877.618,00 dinara. Istog dana, TS je objavila procenu da su samo TV reklame za ovu stranku, za predsedničke i parlamentarne izbore i to bez poslednja četiri dana i regionalnih i lokalnih medija, vredele oko 4 miliona evra.

Šta je prikazano od troškova TV reklama: Iskrivljenoj slici koja bi se stekla na osnovu preliminarnih izveštaja najviše doprinosi to što je prijavljen veoma mali deo troškova TV reklama. Njihov udeo je svega 16,09%, a uobičajeno je da čini oko polovine ukupnih prijavljenih rashoda kampanje.

SNS se gotovo jedina reklamirala na TV stanicama prvih nedelja kampanje, ali je prijavila samo plaćanja za oglase na B92, Prvoj i regionalnim TV stanicama, dok oglašavanje na RTS, Pink i Happy, koje se takođe dogodilo u periodu na koji se odnosi izveštaj, nije navedeno. Zanimljivo je, međutim, da je SPS naveo troškove oglašavanja na RTS, a slično su učinili i predlagači kandidata Ponoša, Jovanovića i Obradovića.

Bilbordi: Znatno bliže realnim su prijavljeni troškovi zakupa bilborda, gde je suma premašila 400 hiljada evra. Međutim, manje od ¼ ovako prijavljenih troškova odlazi na kampanje koje je vodila SNS, iako je u stvarnosti zastupljenost bilborda kandidata ove stranke bila natpolovična u prvim nedeljama kampanje. Bilbord kampanje u vrednosti od između 40 i 50 hiljada evra prijavili su koalicija „Moramo“ i „Dveri“.

Javni događaji: Veliki deo prijavljenih troškova SNS odnosi se na javne događaje – 12 miliona za predsedničke izbore i 7 za parlamentarne. Za nijansu više troškova (20 miliona dinara) te vrste prijavila je SPS.

Novac sa stranačkih računa i prilozima: SNS je sa stalnog stranačkog računa prenela za kampanje 174 miliona dinara, a taj novac uglavnom potiče iz budžeta (novac koji je stranka dobila za finansiranje rada van kampanje, na osnovu zastupljenosti u Skupštini). SPS je prijavila čak 80 miliona dinara priloga fizičkih lica i još 39 miliona dinara koji potiču sa stalnog stranačkog računa (odnosno budžeta). SRS, koja već duže vreme nije u parlamentu, ali ima sačuvan novac od ranije, prenela je sa stalnog računa 28,5 miliona dinara. Upola manje novca prenela je i utrošila SVM, a Koalicija Albanaca doline 4,4 miliona.

Priloge su prijavili i DSS (oko 6,7 miliona), lista Marinike Tepić (3,1), lista Borisa Tadića (2,8 miliona), Koalicija „Moramo“ (2,7), i Dveri (1,4).

Bez prihoda?: Ni dinara prihoda po bilo kom osnovu nisu prijavili „Zavetnici“ (čiji je trošak navodno bio samo 45 hiljada dinara), koalicija „Suverenisti“ (sa troškom od 7,3 miliona), lista „Otete bebe“. Kod SDA je prihod zanemarljiv (81.000), a prijavljeni troškovi su dosegili već 11,4 miliona dinara. Zanimljivo je da ove liste i njihovi kandidati (osim SDA) nisu naveli ni neke troškove koji su kod drugih uobičajeni i koji su morali nastati na samom početku kampanje – overa potpisa.

Istraživanja i komunikacija: Od podataka koji se mogu navesti kao kuriozitet ili kao pitanje koje iziskuje provere izdvajamo veoma velike troškove istraživanja javnog mnjenja u izveštaju „Dveri“ (skoro 4 miliona dinara) i odsustvo troškova komunikacije u izveštajima DSS, Zavetnika i GG Ujedinjeni za Srbiju.

Putni troškovi: Ako je verovati izveštajima, najviše su na putovanja i obilaske Srbije utrošile Dveri – oko 30 hiljada evra, to jest sedam puta više nego sve druge liste i kandidati zajedno. Kako je ovo malo verovatno, ostaje pitanje da li je njihov trošak preuveličan ili je kod drugih partija izostavljen.

Overa potpisa: Razlike u ceni overe potpisa su ogromne – od 27 hiljada dinara kod kandidatkinje Zavetnika, do 3,2 miliona dinara za kandidata SNS (i 1,5 milion za izbornu listu te stranke).

Internet i društvene mreže: Oglašavanje na internetu su prijavili jedino „Suverenisti“, SVM, „Moramo“ i „Dveri“, a ostale troškove oglašavanja, gde mogu biti uključene i društvene mreže (nije propisana posebna rubrika) prijavljuju UZS, „Moramo“, „Dveri“ i lista „Ajmo ljudi“. Ni dinar troška u izveštajima za predsedničke i parlamentarne izbore za internet nije prijavila SNS, iako je bila najzastupljenija kod ovog vida oglašavanja. „Ostali troškovi oglašavanja“ čine neobičnu visoku stavku kod SDA Sandžaka – 4,8 miliona dinara.

Novine i radio: Prijavljene investicije u štampanim medijima dostigle su 100 hiljada evra, a na radio stanicama skromnih 30 hiljada.

Mediji

Izveštaj FH: Visoki državni funkcioneri u Srbiji povezani s organizovanim kriminalom

21. april 2022.

Hapšenje Veljka Belivuka i afera "Jovanjica" neki su od slučajeva koji su obeležili proteklu godinu i ukazali na vezu visokih državnih funkcionera u Srbiji i organizovanog kriminala, piše u novom godišnjem izveštaju nevladine organizacije Fridom haus.

U izveštaju "Zemlje u tranziciji" je ocenjenio da "Srbija i dalje nazaduje u sprovođenju demokratskih reformi i borbi protiv korupcije, a primetan je i pritisak na pravosudje".

Jedan od ključnih događaja koji je ukazao na povezanost predstavnika vlasti i organizovanog kriminala bilo je hapšenje grupe Veljka Belivuka, koja je optužena za ubistva, a o kojim vezama su godinama pisali istraživački mediji, navodi se u izveštaju, preneo je portal Krik.rs.

"Eksplicitne fotografije i video snimci torture, mrtvih žrtava i unakaženih delova tela prikazani su u više navrata na televiziji i u novinama, kao i na konferenciji za novinare predsednika Aleksandra Vučića i ministra unutrašnjih poslova Aleksandra Vulina... Ovaj događaj je shvaćen kao pokušaj šokiranja i zastrašivanja javnosti kao i dokazivanje spremnosti vlade da se bori protiv organizovanog kriminala", piše u ovogodišnjem izveštaju.

Fridom haus, navodi Krik.rs, podseća da je Belivuk kasnije rekao da se sastao s predsednikom Vučićem i da mu je pružao usluge.

U izveštaju se kao važni događaji kada je u pitanju borba protiv korupcije i kriminala spominju i hapšenja Aleksandra Jovičića iz Srpske napredne stranke (SNS) koji je bio na čelu beogradske opštine Palilula, i istraga o plantaži marihuane "Jovanjica" čiji je vlasnik Predrag Koluvija.

"Istrage u svim ovim slučajevima su u toku, ali optužbe medju rukovodstvom SNS-a i njegovim unutarstranačkim borbama ukazuju na umešanost nekih visokopozicioniranih predstavnika vlasti u organizovani kriminal i korupciju", ocenjuje Fridom haus.

Ističe se i da su brojni postupci postavili pitanje o nezavisnosti tužilaštva i sudova uključujući tu slučajeve Belivuk, "Jovanjica" i nerešene slučajeve policijskog nasilja s julskih protesta 2020.

Fridom haus ukazuje i na pritiske na pravosudje, a posebno izdavaju upravo "Jovanjicu" i ističe neobičnu podršku koju Predrag Koluvija dobija iz SNS. Ovo, kako se navodi u izveštaju, budi sumnju o vezama predstavnika države i vladajuće stranke s plantažom marihuane i švercom droge.

"Predsednik Vučić javno je umanjio krivicu Koluvije i branio njegovo puštanje iz zatvorskog u kućni pritvor. Još kontroverznije je to što je advokat Vladimir Djukanović koji brani Koluviju član SNS-a i Visokog saveta sudstva koji imenuje tužioce i sudije", istaknuto je u izveštaju.

U izveštaju se ukazuje i na kontroverze u imenovanju na funkcije pojedinih osoba u pravosuđu poput Zagorke Dolovac koja je dobila treći mandat kao republički javni tužilac i povrh brojnih kritika na njen rad zbog neprocesuiranja visoke korupcije. Problematično je, kako se navodi, i imenovanje Jasmine Vasović za predsednicu Vrhovnog kasacionog suda, budući da nije bilo konkurencije i da je bila jedini prijavljeni kandidat.

Fridom haus pominje i KRIK-ove istraživačke priče iz međunarodnog istraživanja "Pandorini papiri" u kojem je otkriveno da je ministar finansija Siniša Mali definitivno bio vlasnik 24 stana u Bugarskoj, kao i da je ministar Novica Tončev krio ofšor kompaniju od Agencije za borbu protiv korupcije. Navodi se, međutim, da ova istraživanja nisu donela nikakve pravne posledice, prenosi Krik.rs.

Podseća se i na nezavidan položaj novinara u zemlji i to da veliki problem i dalje predstavljaju pretnje i napadi na novinare. S najozbiljnijim napadom se, kako navodi "Fridom haus", suočio KRIK, kada su "predstavnici vlasti i provladini mediji bez dokaza optužili novinare KRIK-a za povezanost s kriminalnom grupom Veljka Belivuka".

Problem za medije predstavljaju i SLAPP tužbe, one kojima cilj nije zadovoljenje pravde već onemogućavanje novinara da rade svoj posao, kao i državno finansiranje medija.

Ovogodišnji izveštaj "Zemlje u Tranziciji" pokazuje da je na Balkanu Srbija najviše nazadovala i njen indeks demokratije pao je sa prošlogodišnjih 3,89 na 3,78, a stanje demokratije u procentima iznosi 46.43 odsto.

Ove godine, kako navodi Fridom haus, NVO sa sedištem u Vašingtonu, prvi put hibridni režim, kao mešavina demokratskog i autoritarnog režima, prevladava u 29 zemalja obuhvaćenih izveštajem. U izveštaju je 11 država svrstano u kategoriju hibridnih režima.

Fridom haus od 1995. godine u izveštaju "Zemlje u tranziciji" ocenjuje razvoj demokratije i demokratske reforme u 29 bivših komunističkih zemalja Centralne i Istočne Evrope.

